

กำนันเป๊าะไม่ได้เป็นเจ้าพ่อภาคตะวันออก

Kamnan Poh and the Status of The Godfather of Eastern Region

ไอฟาร์ ถิ่นบางเตียว*

บทคัดย่อ

ในภาคตะวันออก อำนาจทางการเมืองมีลักษณะกระจายไปยังจังหวัดต่างๆ ทั้งภูมิภาคไม่ได้รวมศูนย์อำนาจไว้ในมือกำนันเป๊าะแต่เพียงผู้เดียว เนื่องจากในแต่ละจังหวัดต่างก็มีชนชั้นนำท้องถิ่นที่สถาปนาอำนาจผ่านตระกูลทางการเมืองที่แตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละจังหวัด โดยชนชั้นนำท้องถิ่นเหล่านี้เป็นผู้มีบทบาทในการครอบงำการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดต่างๆ ของภาคตะวันออกดังนั้น กำนันเป๊าะจึงไม่ใช่ 'เจ้าพ่อภาคตะวันออก' ผู้ครอบงำการเมืองภาคตะวันออกแต่เพียงผู้เดียว อย่างที่นักวิชาการบางคนเข้าใจกัน

Abstract

In eastern region, the political power is distributed to the provinces all over the region has never been centralized only in the hand of Kamnan Poh, Kamnan means village headman, who was Chonburi headman. Due to the fact that the provinces have local political elites who have established their power via political

* ดร.ไอฟาร์ ถิ่นบางเตียว อาจารย์ประจำหลักสูตรเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหาร
จัดการ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

families vary in context. The local elites have the dominant role in the political decision of people in their province. Thus, Kamnan Poh has not been the godfather of eastern region who dominated all the area as some scholars understood.

บทนำ

ปิดตำนานเจ้าพ่อภาคตะวันออก “ปฏิบัติการ 120 วัน ในการสะกดรอยติดตามจับกุม นายสมชาย คุณปลื้ม หรือ กำนันเป๊าะ ผู้กว้างในภาคตะวันออก ผู้ต้องหาตามหมายจับศาลอาญาในคดีจ้างวานฆ่านายประยูร สิทธิโชติ กำนันตำบลเสม็ด อ.เมือง จ.ชลบุรี และคดีทุจริตซื้อที่ดินเขาไม้แก้ว ซึ่งศาลตัดสินจำคุกทั้ง 2 คดีรวมกว่า 30 ปี โดยชุดปฏิบัติการพิเศษของกองปราบปราม ถือว่าเป็นผลงานลือลั่นแห่ง”¹

จับ “กำนันเป๊าะ” ปิดตำนาน “เจ้าพ่อผู้ยิ่งใหญ่แห่งภาคตะวันออก” ปฏิบัติการรวบ “กำนันเป๊าะ” ไม่ได้สำเร็จเพียงชั่วข้ามคืน แต่มันได้ถูกวางแผนกันอย่างลึบสุดยอดมาเป็นเวลาสองเดือนกว่า โดยที่แม้แต่ทีมสืบสวนบางคนยังไม่มีโอกาสรู้เลยว่าเป้าหมายในการจับกุมครั้งนี้ คือ กำนันคนดังที่มีบริวารว่านเครือมากมาย อีกทั้งยังมีลูกชายเป็นถึงรัฐมนตรีอีกด้วย²

เป็นข่าวใหญ่ตามหน้าสื่ออยู่หลายวันหลังจากกำนันเป๊าะถูกจับกุมเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2556 เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางว่า

¹ คมชัดลึกออนไลน์. เจาะชีวิต 'เจ้าพ่อภาคตะวันออก'. เว็บ. <http://www.komchadluek.net/detail/20130131/150663/%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B3%B5%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%95%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%AD%E0%B8%AD%E0%B8%81.html>. 23 พฤษภาคม 2556.

² ผู้จัดการ. จับ “กำนันเป๊าะ” ปิดตำนาน “เจ้าพ่อผู้ยิ่งใหญ่แห่งภาคตะวันออก”. เว็บ. <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=956000013715>. 2 กุมภาพันธ์ 2556.

เป็นการปิดตำนานเจ้าพ่อภาคตะวันออก เนื่องจากหลายทศวรรษที่ผ่านมา นักวิชาการ สื่อมวลชน ตั้งสมญานามให้กำนันเป๊าะเป็นเจ้าพ่อภาคตะวันออก ผู้มากล้นด้วยบารมี ชื่อเสียง ความมั่งคั่ง และผู้ทรงอิทธิพลทางการเมืองและเป็นผู้กว้างขวางในภาคตะวันออกแต่เพียงผู้เดียว

กำนันเป๊าะ คือ เจ้าพ่อภาคตะวันออก พื้นที่ภาคตะวันออกของประเทศไทยเป็นพื้นที่อำนาจและเขตอิทธิพลของกำนันเป๊าะแต่เพียงผู้เดียว กำนันเป๊าะเป็นผู้กำหนดชะตากรรมการเมืองของภูมิภาคแห่งนี้แต่เพียงผู้เดียว³ สะท้อนจากคำนิยามอำนาจของกำนันเป๊าะอย่างน่าสนใจ

“กำนันเป๊าะ คือ เจ้าพ่อภาคตะวันออก...” “กำนันเป๊าะ คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดตัวจริง...”

“กำนันเป๊าะ คือ ผู้กว้างขวางแห่งภาคตะวันออก...”

แน่นอนว่าสำหรับชื่อเสียงบารมีทางการเมืองของกำนันเป๊าะในประเทศไทยนั้นน้อยคนที่จะไม่รู้จักชื่อกำนันเป๊าะ ในฐานะผู้กว้างขวางของภาคตะวันออกและผู้สร้างนักการเมือง (Politician Making) แห่งภาคตะวันออกไม่ว่านักการเมืองระดับท้องถิ่นนักการเมืองระดับชาติ ตลอดช่วง 30 ปีที่ผ่านมา บรรดา ส.ส. และหัวหน้าพรรคการเมืองในประเทศที่ต้องการได้รับชัยชนะในสนามการเมืองภาคตะวันออกต่างต้องขออาศัยบารมีความช่วยเหลือและการสนับสนุนทางการเมืองของกำนันเป๊าะแทบทั้งสิ้น เช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช บุญชู โรจนเสถียร คณิน บุญสุวรรณ ประโยชน์ เนื่องจำนงค์ พล.ต.ศิริ ศิริโยธิน พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ บรรหาร ศิลปอาชา หรือแม้กระทั่ง พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ก็ยังขอความช่วยเหลือจากกำนันเป๊าะตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

³ คมชัดลึกออนไลน์. เจาะชีวิต 'เจ้าพ่อภาคตะวันออก'. เก็บ. <http://www.komchadluek.net/detail/20130131/150663/%9%80%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B5%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%95%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%AD%E0%B8%AD%E0%B8%81'.html>. 23 พฤษภาคม 2556.

แน่นอนว่าผู้เขียนไม่ปฏิเสธถึงชื่อเสียงและบารมีทางการเมืองของกำนันเป๊าะในแวดวงการเมืองไทยในรอบ 4 ทศวรรษที่ผ่านมา แต่ผู้เขียนมีข้อสงสัยและไม่เชื่อในเรื่องความเป็นเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงของกำนันเป๊าะอย่างที่นักวิชาการจากส่วนกลาง และสื่อมวลชนที่มักจะสรุปว่า กำนันเป๊าะคือเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียง ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นการสรุปอย่างเลื่อนลอยและขาดการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบผู้เขียนเห็นว่าไม่เป็นธรรมกับกำนันเป๊าะและคนในตระกูลคุณปลื้ม ผู้เขียนกล่าวอย่างนี้ผู้ไม่มีเจตนาอธิบายเพื่อช่วยแก้ต่างให้กับกำนันเป๊าะ หรือคนในตระกูลคุณปลื้มแต่อย่างใด เพราะผู้เขียนไม่รู้จักกำนันเป๊าะ หรือคนในตระกูลคุณปลื้ม เป็นการส่วนตัว เพียงแต่ผู้เขียนเห็นว่าการที่นักวิชาการจากส่วนกลางและสื่อมวลชนมักจะสรุปว่า กำนันเป๊าะ เป็นเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียง ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการพิจารณาอำนาจทางการเมืองของกำนันเป๊าะ จึงเป็นประเด็นให้ผู้เขียนเสนอข้อถกเถียงเพื่อโต้แย้งถึงความเป็นเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงของกำนันเป๊าะ

โดยผู้เขียนได้สรุปจากการศึกษาวิจัยของผู้เขียนที่ใช้เวลากว่า 10 ปี นับตั้งแต่ ดร.ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ได้ร่วมกันผลักดันหลักสูตรเศรษฐศาสตรบัณฑิตการเมืองและการบริหารจัดการ (PEG) ณ มหาวิทยาลัยบูรพา นำไปสู่การเรียนการสอนและการวิจัยด้านเศรษฐศาสตรบัณฑิตการเมืองในระดับภูมิภาคเป็นครั้งแรกของประเทศไทย เพราะเห็นว่าสังคมท้องถิ่นยังขาดองค์ความรู้ที่เป็นจริง เนื่องจากผ่านมการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยของประเทศไทยมักจะอิงและอาศัยทฤษฎีและประสบการณ์การอธิบายจากประเทศตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ซึ่งบางกรณีไม่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทย เหตุเหตุดังกล่าวทาง ดร. ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และผศ.ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ได้สนับสนุนให้เกิดการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านเศรษฐศาสตรบัณฑิตการเมืองในระดับท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงอย่างจริงจัง

ผู้เขียนจึงเริ่มต้นศึกษาอำนาจการเมืองท้องถิ่นในเชิงประวัติศาสตร์ด้วยการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อการแสวงหาความรู้ความจริงจากปรากฏการณ์ทางสังคมภายใต้บริบท (Contextual) ในทุกมิติ

ที่ปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้นเป็นการสอบสวนมองภาพรวมทุกมิติ (Holistic Perspective) ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางการเมืองและการศึกษาอำนาจท้องถิ่น ทั้งนี้ผู้วิจัยอาศัยกรอบแนวคิดจากฐานคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) เข้ามาใช้เป็นวิธีวิทยา (Methodology) ในการศึกษาเพื่อที่จะสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอำนาจและการเมืองท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียง

การศึกษาของผู้เขียนได้อาศัยแนวคิดวิชาเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นกรอบการศึกษาโดยตัวแทนของแนวคิดนี้ได้แก่ Anderson⁴ ผาสุก พงษ์ไพจิตร⁵ และ Ruth McVey⁶ การวิเคราะห์ความเป็นเจ้าพ่อของนักวิชาการกลุ่มนี้ให้ความสำคัญทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองควบคู่กับในการวิเคราะห์การเกิดขึ้นและการมีบทบาทของเจ้าพ่อในสังคมไทยดั่งนั้น แนวการศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงนิยามเจ้าพ่อท้องถิ่นว่าเป็นนายทุนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับการเมืองในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น Anderson นิยามว่า เจ้าพ่อเป็นนายทุนนักการเมืองในลักษณะมาเฟียที่กลายมาเป็นผู้ยิ่งใหญ่ (boss) ในต่างจังหวัดโดยอาศัยการใช้ความรุนแรง เครือข่ายความสัมพันธ์ทางการเมือง การผูกขาดตลาดและการทำกิจการที่ผิดกฎหมายในขณะที่ผาสุกนิยามว่า เจ้าพ่อท้องถิ่นเป็นนายทุนท้องถิ่นที่มีอิทธิพลเหนือกฎหมายและเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระดับท้องถิ่นและ/หรือระดับชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยไม่จำเป็นต้องทำผิดกฎหมายหรือใช้ความรุนแรง

พิจารณาจากกรนิยามของผาสุก “เจ้าพ่อท้องถิ่นเป็นนายทุนท้องถิ่นที่มีอิทธิพลเหนือกฎหมายและเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระดับท้องถิ่นและ/หรือระดับชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยไม่จำเป็นต้องทำผิดกฎหมายหรือใช้ความรุนแรง”

⁴ Benedict Anderson. "Murder and Progress in Modern Siam R". *New Left Review*. 181 (May-June 1990).

⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. เจ้าสัว เจ้าพ่อ เจ้าที่. *เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการประจำปี ครั้งที่ 4 เรื่อง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น: เราจะไปไหนกัน*. ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 23-24 พฤศจิกายน 2536.

⁶ Ruth McVey. *Of greed and violence and other signs of progress. in Money and Power in Provincial Thailand*. Ed' by Ruth McVey. 2000.

จากคำนิยามดังกล่าวมานำมาพิจารณาจากกรณีภาคตะวันออกเฉียงใต้ ผู้เขียนศึกษาจะพบว่าภาคตะวันออกเฉียงใต้ทุกจังหวัดเจ้าพ่อทุกจังหวัด เพราะทุกจังหวัดมีนายทุนท้องถิ่นที่มีอิทธิพลเหนือกฎหมายและเข้าไปมีบทบาทการควบคุมการตัดสินใจทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและ/หรือระดับชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยนายทุนท้องถิ่นเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องทำผิดกฎหมายหรือใช้ความรุนแรงแต่อาศัยทุนทางเศรษฐกิจการเมืองที่ผ่านกระบวนการสะสมทุนมาอย่างยาวนาน จากคำนิยามดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าภาคตะวันออกเฉียงใต้ไม่มีเจ้าพ่อเพียงคนเดียว ดังนั้นกำนันเป๊าะ ไม่ได้ เป็นเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงใต้ ตามคำอธิบายของนักวิชาการจากส่วนกลางและสื่อมวลชนในกรุงเทพฯ

จากศึกษาการก่อรูปของกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองของภาคตะวันออกเฉียงใต้พบว่าการก่อรูปขึ้นของกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองของภาคตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงใต้ ขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางบริบทของประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และการเมืองของแต่ละจังหวัด การศึกษาของผู้เขียนพบว่า ในแต่ละจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงใต้ก็มีกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองหรือกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่น (Local Elite) ประจำอยู่ทุกจังหวัด กลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่นเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นนายทุนท้องถิ่นที่มีอิทธิพลเหนือกฎหมายและสามารถเข้าไปมีบทบาทการควบคุมการตัดสินใจทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและ/หรือระดับชาติทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยนายทุนท้องถิ่นเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องทำผิดกฎหมายหรือใช้ความรุนแรงแต่อาศัยทุนทางเศรษฐกิจการเมืองและทุนทางสังคมที่ผ่านกระบวนการสะสมทุนมาอย่างยาวนาน เป็นปัจจัยและทรัพยากรหลักในการสร้างอำนาจให้กับตนเอง

⁷ การนิยามภาคตะวันออกเฉียงใต้ของผู้เขียนนิยามโดยการแบ่งตามพื้นที่ภูมิวัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนในภูมิภาคแห่งนี้เป็นสภาพการยอมรับของผู้คน เป็นสาระสำคัญ อันเนื่องจากการแบ่งพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ในความหมายของรัฐไทย ในฐานะการจัดการปกครอง รัฐไทยยังไม่มีการแบ่งภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นทางการและเป็นที่ยอมรับในระบบราชการ ทั้งนี้ในหลายกรณียังมีรวมกลุ่มจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงใต้ (อ่าวไทย) เข้ากับจังหวัดภาคกลางซึ่งมีภูมิวัฒนธรรมต่างกัน ในารแบ่งพื้นที่ตามภูมิวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนประกอบด้วย 8 จังหวัด ดังนี้ 1. จังหวัดชลบุรี 2. จังหวัดสระแก้ว 3. จังหวัดฉะเชิงเทรา 4. จังหวัดนครนายก 5. จังหวัดปราจีนบุรี 6. จังหวัดระยอง 7. จังหวัดจันทบุรี และ 8. จังหวัดตราด

เมื่อเป็นเช่นนั้น กำหนดเป้าะจึงไม่มีสิทธิอันชอบธรรมอันใดที่จะเป็นเจ้าพ่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากอำนาจการตัดสินใจการเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ได้ผูกขาดอำนาจอยู่ที่กำหนดเป้าะเพียงลำพังตามความเชื่อและองค์ความรู้เดิมที่สังคมไทยเรารู้และเข้าใจกันมากกว่า 3 ทศวรรษ ผ่านนักวิชาการจากกรุงเทพมหานครและสี่มณฑลชน หากกำหนดเป้าะจะมีอิทธิพลในการตัดสินใจทางการเมืองก็จะมีเฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรีเท่านั้นไม่ใช่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งภูมิภาคและเนื่องจากทุกจังหวัดก็มีกลุ่มชนชั้นนำมีอำนาจอิทธิพลในการครอบงำ ควบคุมและตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน

การศึกษาของผู้เขียนนอกจากพบว่า กำหนดเป้าะไม่ได้เป็นผู้ควบคุมครอบงำ และผูกขาดอำนาจการตัดสินใจทางการเมืองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว เพราะทุกจังหวัดมีชนชั้นนำท้องถิ่นที่เป็นผู้ควบคุมและครอบงำการตัดสินใจทางการเมืองในระดับจังหวัด โดยกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่บริบทของแต่ละจังหวัด การศึกษาของผู้เขียนยังพบว่า การสถาปนาอำนาจทางการเมืองภายในจังหวัดของกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่นเหล่านี้ได้อาศัยความได้เปรียบจากทรัพยากรทางการเมืองที่ผ่านการสะสมมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ทั้งอำนาจทางการเมือง ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคมมาเป็นปัจจัยหลักในการสถาปนาอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่น การสถาปนาอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดต่างๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกสถาปนาผ่านตระกูลทางการเมืองภายในจังหวัดนั้นๆ เช่น ตระกูลคุณปลื้ม ตระกูลเทียนทอง ตระกูลฉายแสง ตระกูลตันเจริญ ตระกูลปิตุเตชะ ตระกูลอรุณเวสสะเศรษฐี ตระกูลการุณ ตระกูลวิลาวัลย์ ตระกูลภุมมะกาญจนะ ตระกูลหงส์ไฉล ตระกูลกิตติธเนศวร และตระกูลอิสระเสนารักษ์

โดยการสถาปนาอำนาจผ่านตระกูลของชนชั้นนำทางการเมืองไม่ได้จำกัดอยู่ในเฉพาะคนในตระกูลเท่านั้นที่เป็นผู้ขับเคลื่อนการสถาปนาอำนาจแต่ยังหมายรวมไปถึง เครือญาติ เครือข่าย พรรคพวก เพื่อนฝูง หุ่นส่วนทางธุรกิจ โดยทั้งหมดต้องเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ได้รับความไว้วางใจจากเจ้าของบ้านกัน

เหมือนคนในบ้านที่สามารถเข้าออกนอกในได้⁸ บ้าน / ตระกูล จึงเป็นฐานและแกนกลางอำนาจของชนชั้นนำทางการเมืองท้องถิ่น สะท้อนได้จากการเรียกชื่อที่มีนัยทางการเมืองในระดับจังหวัด เช่น บ้านใหญ่บางแสน บ้านใหญ่แปดริ้ว บ้านใหญ่พนมสารคาม บ้านใหญ่บ้านค่าย เป็นต้น

ชนชั้นนำท้องถิ่นที่สถาปนาอำนาจจากตระกูลหลักทางการเมืองในแต่ละจังหวัดจะมีบทบาทและอิทธิพลควบคุมและครอบงำอำนาจทางการเมืองภายในจังหวัดนั้นๆ ผ่านวันเวลายาวนานจนตกผลึกเป็นโครงสร้างอำนาจ (Power Structure) ทางการเมืองภายในจังหวัดจนสามารถควบคุมและครอบงำพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดได้

จากข้อมูลการศึกษาของผู้เขียนนั้นเป็นการชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอำนาจของกำนันเป๊าะไม่ได้เป็นผู้ครอบคลุมาอำนาจทางการเมืองทั้งภูมิภาคตามลำพังจนสามารถเป็นเจ้าของภาคตะวันออก เนื่องจากจังหวัดต่างมีชนชั้นนำท้องถิ่นที่สถาปนาอำนาจในรูปของตระกูลหลักทางการเมืองที่เป็นผู้ครอบงำและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจการเมืองของประชาชนในแต่ละจังหวัด

เพื่อการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องบนฐานการศึกษาทางวิชาการผู้เขียนใคร่ขอแนะนำเสณลักษณะอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่นในภาคตะวันออกที่ผู้เขียนศึกษาเพื่อความเป็นระบบผู้เขียนได้แบ่งลักษณะของกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่นทางการเมืองและโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกอย่างเป็นระบบได้ 4 ลักษณะ ดังนี้⁹

1. จังหวัดที่โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบหัวอำนาจเดียวภายใต้อิทธิพลทางการเมืองของตระกูลเดียว กล่าวคือลักษณะอำนาจของชนชั้นนำท้องถิ่นมีการกระจุกตัวของอำนาจทางการเมืองในตระกูลใหญ่เพียงตระกูลเดียว

⁸ การเข้า นออกนอกในบ้านตามวัฒนธรรมท้องถิ่นของภาคตะวันออกและสังคมไทย ผู้ที่สามารถเข้าออกนอกในบ้านได้นั้นต้องเป็นคนที่เป็นเจ้าของบ้านมีความไว้วางใจระดับหนึ่งจึงจะสามารถให้เข้าออกนอกในบ้านได้ เมื่อถึงเทศกาลสำคัญ เช่น วันเกิด วันสงกรานต์ บรรดาคนกลุ่มชนชั้นท้องถิ่นจะมีการเปิดบ้านให้เข้ามารดน้ำ อวยพรวันเกิด แต่ทั้งหมดก็ตั้งอยู่บนฐานความเป็นพวกเดียวกันมาก่อนเหมือนกันมีความรักศรัทธาต่อแกนกลางอำนาจ

⁹ โอฟาร์ ดินบางเตียว. พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก: วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง. 2554.

ของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย 2 จังหวัดคือ จังหวัดชลบุรี มีตระกูลคุณปลื้มเป็นตระกูลหลักทางการเมือง จังหวัดสระแก้ว มีตระกูลเทียนทองเป็นตระกูลหลักทางการเมือง เนื่องจากตระกูลชนชั้นนำทางการเมืองทั้ง 2 มีข้อได้เปรียบจากการมีฐานะทางเศรษฐกิจการเมืองที่เข้มแข็ง โดยผ่านกระบวนการสะสมทุนอย่างยาวนานจนมีฐานะมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเหนือกว่าตระกูลอื่นๆ มีเครือข่ายทางการเมืองที่กว้างขวางและมีฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหญ่ของจังหวัด

มีสายสัมพันธ์แนบแน่นกับข้าราชการในจังหวัดจนกลายเป็นเป็นผู้มีบารมีและอิทธิพลทางสังคมและการเมืองจนเป็นเหตุให้เกิดการผูกขาดอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จ (Monopolistic politics) ในจังหวัด ภายใต้อำนาจของตระกูลและเครือข่ายพันธมิตรที่ตนเองสนับสนุนโดยปราศจากคู่แข่งทางการเมืองที่มีศักยภาพที่จะแข่งขันได้

อีกทั้งชนชั้นนำทางการเมืองในลักษณะนี้จะเป็นผู้กุมอำนาจในการตัดสินใจทั้งหมดทั้งที่เป็นทางการเมืองและไม่เป็นทางการเมือง ในทางการเมืองพบว่า ทั้งสองตระกูลการเมืองของ 2 จังหวัดต่างมีอำนาจและอิทธิพลสามารถควบคุมและครอบงำอำนาจทางการเมืองและพฤติกรรมการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนอย่างกว้างขวางส่งผลการแข่งขันทางการเมืองภายในจังหวัดไม่มีคู่แข่งทางการเมืองที่มีศักยภาพที่จะแข่งขันได้ ชนชั้นนำท้องถิ่นเหล่านี้จะมีเครือข่ายและพันธมิตรทางการเมือง รวมทั้งเครือข่ายอุปถัมภ์ และยกระดับสถาปนาตระกูลเป็นบ้านใหญ่ในจังหวัด ที่มีหน้าที่คอยคุ้มครองดูแลสมาชิกและเครือข่ายการเมืองอย่างต่อเนื่องและมีการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างทั่วถึงในกลุ่มเครือข่ายการเมือง

ชนชั้นนำทางการเมืองเหล่านี้รักษาอำนาจของตระกูลด้วยการสืบทอดอำนาจไปยังคนในตระกูล เช่น บุตร หลาน เครือญาติ รวมทั้งเครือข่ายการเมืองที่ใกล้ชิดและจงรักภักดีด้วยการสนับสนุนให้เข้าสู่อำนาจเมืองระดับต่างๆ ภายในจังหวัดอย่างต่อเนื่อง และมีการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองแก่เครือข่ายการเมือง เพื่อรักษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างตระกูลชนชั้นนำและเครือข่ายโดยอาศัยองค์การปกครองท้องถิ่นเป็นเวทีในการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง

2. จังหวัดที่มีโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบสองชั่วอำนาจภายใต้ อิทธิพลของ 2 ตระกูลใหญ่ ประกอบด้วย 1. จังหวัดจะเข็ญเทวามีตระกูลฉายแสง และตระกูลตันเจริญ 2. จังหวัดนครนายก ตระกูลกิตติเนศวร และตระกูล อิศระเสนารักษ์ โดยสองตระกูลในจังหวัดข้างต้นจะเป็นตระกูลที่มีและอำนาจ ทางการเมืองภายในจังหวัดเป็นผู้ควบคุมและครอบงำอำนาจทางการเมือง การตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนภายในจังหวัดโดยกระบวนการต่อสู้ เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมืองในจังหวัดจึงเป็นการต่อสู้แข่งขันกันระหว่าง 2 ชั่ว อำนาจภายใต้อิทธิพลของ 2 ตระกูลชนชั้นนำทางการเมือง

การเมืองภายในจังหวัดจะมีการแข่งขันกันอย่างเข้มข้นของ 2 ตระกูลชนชั้นนำทางการเมืองในทุกๆ เวทีไม่ว่าจะเป็นการเมืองระดับชาติหรือ การเมืองระดับท้องถิ่น รูปแบบของการแข่งขันมีทั้งที่ส่งคนในตระกูล เครือญาติ หรือสนับสนุนทรัพยากรทางการเมืองเครือข่ายการเมืองในตระกูล โดยกระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจมีความเข้มข้นเนื่องจากไม่มีกลุ่มใดที่มี อำนาจเหนือกลุ่มใดอย่างเด็ดขาดแต่กลุ่มต่างมีฐานทางเศรษฐกิจการเมือง ที่เข้มแข็ง มีเครือข่ายการเมืองในจังหวัดเท่าๆ กัน และเป็นตระกูลที่เครือข่าย อุปถัมภ์เท่าๆ ด้วยกันไม่มีกลุ่มใดที่มีอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองสูงสุด เจื่อนไขดังกล่าวจึงทำให้กระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมืองจึงมี ความเข้มข้น กระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจมีการแข่งขันกันทั้งก่อน การเลือกตั้งและภายหลังจากการเลือกตั้งเพื่อชิงชิงความได้เปรียบทางการเมือง มีการแข่งขันชิงชิงอำนาจทางการเมืองกันทุกสนามการเมือง ไม่มีกลุ่มใด มีอำนาจเหนืออีกกลุ่มอย่างเด็ดขาดต่างฝ่ายต่างมีท่าทีพยายามเอาชนะเหนือ ฝ่ายหนึ่ง แม้ว่าการเลือกตั้งจะสิ้นสุดแล้วแต่การแข่งขันยังไม่สิ้นสุดแต่จะไป ต่อสู้กันในสภาท้องถิ่นเพื่อชิงความได้เปรียบของกลุ่มและการสร้างฐานทาง การเมือง

3. จังหวัดที่มีโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบสามชั่วอำนาจภายใต้ อิทธิพลทางการเมืองของ 3 ตระกูลชนชั้นนำท้องถิ่นกล่าวคือโครงสร้างอำนาจ ท้องถิ่นแบบสามชั่วอำนาจจะมีกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง 3 ตระกูลชนชั้นนำ ผู้มีอำนาจทางการเมืองระดับจังหวัดที่ทรงอิทธิพลทางการเมืองสูงสุดภายใน

จังหวัด อำนาจทางการเมืองภายในจังหวัดอยู่ภายใต้การครอบงำของสาม
ตระกูลหลักที่มีส่วนควบคุมการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน ประกอบด้วย
1. จังหวัดระยอง ภายใต้อิทธิพลของตระกูลปิตุเตชะ ตระกูลอรุณเวสเสะเศรษฐ์
และตระกูลการุณ 2. จังหวัดปราจีนบุรี ภายใต้อิทธิพลของตระกูลวิลาวัลย์
ตระกูลภุมมะกาญจนะ และตระกูลหงส์วิไล

โดยตระกูลชนชั้นนำทางการเมืองทั้ง 3 ตระกูลได้ผ่านกระบวนการ
สะสมทุนทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเข้มข้นต่อเนื่องจนเกิดบารมีและอิทธิพล
ทางการเมืองภายในจังหวัดมีการสร้างกลุ่มเครือข่ายการเมือง รวมทั้งเครือข่าย
อุปถัมภ์ของแต่ละตระกูลอย่างชัดเจนมีการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
และการเมืองอย่างทั่วถึงในกลุ่มเครือข่ายการเมืองของตระกูล เงื่อนไขดังกล่าว
ทำให้ตระกูลชนชั้นนำทั้งสามตระกูลได้สถาปนากลายเป็นตระกูลชนชั้น
ผู้มีอำนาจทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน
ในจังหวัดทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นอย่างกว้างขวางและตกผลึกเป็น
โครงสร้างอำนาจภายในจังหวัด

ลักษณะโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบสามชั่วอำนาจมีผลสัมพันธ์ต่อ
กระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมืองภายในจังหวัดของแต่ละตระกูล
ชนชั้นนำทางการเมือง การศึกษาของผู้เขียนพบว่ามีทั้งรูปแบบการแข่งขันต่อสู้
เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมือง มีทั้งแบบเผชิญหน้าระหว่างแกนนำของตระกูล
ชนชั้นนำด้วยกันในสนามการเมืองภายในจังหวัดทั้งระดับชาติและระดับ
ท้องถิ่น หรือการต่อสู้ผ่านเครือข่ายทางการเมืองของแต่ละตระกูล โดยที่ตระกูล
ชนชั้นนำทางการเมืองจะสนับสนุนทรัพยากรทางการเมืองอยู่เบื้องหลัง โดยมี
เป้าหมายหลักในการยึดกุมและขยายเขตอิทธิพลพื้นที่การเมืองของจังหวัดไว้
ในเครือข่ายของตระกูลให้มากที่สุด

นอกจากรูปแบบการเผชิญหน้าของการต่อสู้ ในสนามการเมือง การศึกษา
ยังพบว่ายังการประนีประนอมต่อรองทางการเมืองระหว่างตระกูลชนชั้นนำ
ทางการเมืองภายในจังหวัด มีการแบ่งสรรพื้นที่ทางการเมืองตามเขตอิทธิพล
ทางการเมืองของแต่ละตระกูล กระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมือง
ของตระกูลชนชั้นนำและเครือข่ายการเมืองของแต่ละตระกูลการต่อสู้แข่งขัน

ระหว่างในทุกๆ เวทีการเมืองภายในจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นการเมืองระดับชาติ และระดับท้องถิ่นเนื่องจากแต่ละตระกูลต้องการขยายเขตอิทธิพลและพื้นที่การเมือง

กรณีที่สามชั่วคราวอำนาจของตระกูลชนชั้นนำไม่สามารถประนีประนอมต่อรองทางการเมืองกันได้ ภายในกระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจกันได้จะมีความขัดแย้งกันสูงมากนำไปสู่กระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจมีความเข้มข้นรุนแรง หรือการความขัดแย้งภายในโครงสร้างอำนาจทางการเมืองภายในจังหวัดระยะยาว แต่ในกรณีที่ชั่วคราวอำนาจทั้งสามตระกูลชนชั้นนำทางการเมืองภายในจังหวัดสามารถต่อรองประนีประนอมกันได้ มักจะมีการแบ่งพื้นที่ตามเขตอิทธิพลทางการเมืองของแต่ละตระกูล หรืออาจจะมีการอ้อมทางการเมืองภายในจังหวัดของตระกูลชั้นนำทางการเมือง

4. จังหวัดที่มีโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบไม่มีชั่วคราวอำนาจที่ชัดเจน กล่าวคือ ลักษณะโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่ไม่มีชั่วคราวอำนาจที่ชัดเจนเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้เขียนค้นพบจากการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษาของผู้เขียนพบว่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีโครงสร้างอำนาจแบบไม่มีชั่วคราวอำนาจที่ชัดเจนประกอบด้วย 1. จังหวัดตราด 2. จังหวัดจันทบุรี

โดยมีสาระสำคัญโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่ไม่มีชั่วคราวอำนาจที่ชัดเจน คือไม่มีชั่วคราวอำนาจหรือตระกูลใดในจังหวัดสามารถสถาปนาอำนาจเพื่อควบคุมและครอบงำอำนาจทางการเมืองภายในจังหวัดได้อย่างเบ็ดเสร็จ เนื่องจากแต่ละตระกูลการเมืองยังมีข้อจำกัดในด้านการสะสมทุนทางเศรษฐกิจการเมือง การสะสมทุนทางสังคม เครือข่ายอุปถัมภ์ และเครือข่ายการเมือง ยังไม่มีเอกภาพเพียงและมีความเข้มแข็งพอที่จะสามารถสถาปนาขึ้นเป็นชั่วคราวอำนาจที่ทรงอิทธิพลทางการเมืองภายในจังหวัดได้

จากข้อจำกัดข้างต้นซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของ การสถาปนาชั่วคราวอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่น ที่ไม่สามารถสถาปนาตระกูลเพื่อเป็นบ้านใหญ่ทางการเมืองที่ทรงอิทธิพลเพื่อเข้าไปครอบงำและควบคุมอำนาจทางการเมืองภายในจังหวัด เงื่อนไขดังกล่าวมีผลสัมพันธ์กับกระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจ

ทางการเมืองของกลุ่มอำนาจภายใต้โครงสร้างอำนาจแบบไม่มีขั้วอำนาจที่ชัดเจน

เนื่องจากกระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของกลุ่มอำนาจที่ยังไม่เข้มแข็งมีความจำเป็นต้องจับมือเป็นพันธมิตรชั่วคราวในกระบวนการต่อสู้เข้าสู่อำนาจการเมืองในจังหวัด การจับมือเป็นพันธมิตรชั่วคราวของขั้วอำนาจที่หลากหลายภายใต้โครงสร้างอำนาจแบบไม่มีขั้วอำนาจที่ชัดเจน การจับมือเป็นพันธมิตรทางการเมืองในลักษณะชั่วคราวมีลักษณะเป็นกลุ่มอำนาจทางยุทธศาสตร์ (Strategic power group) กล่าวคือเป็นการพยายามร่วมมือกันของกลุ่มอำนาจหลายกลุ่มในจังหวัดรวมตัวเป็นพันธมิตรชั่วคราวในการเข้าสู่อำนาจ

การที่ไม่มีขั้วอำนาจใดภายใต้โครงสร้างอำนาจในจังหวัดที่ทรงอิทธิพลทางการเมืองสูงสุดและสามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองภายในจังหวัดได้สมบูรณ์เป็นผลให้อำนาจการเมืองมีลักษณะกระจายยังขั้วอำนาจทางการเมืองที่หลากหลาย เกิดพันธมิตรทางการเมืองใหม่ๆ ในสนามการแข่งขันเพื่อเข้าสู่อำนาจกระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมืองภายในจังหวัดไม่มีความรุนแรงเท่ากับโครงสร้างแบบสองหรือโครงสร้างอำนาจแบบสามขั้วอำนาจ เพราะอำนาจทางการเมืองไม่ได้ผูกขาดอยู่กับชนชั้นนำกลุ่มใดหรือตระกูลใดเป็นพิเศษ

สรุป

จากการนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาของผู้เขียนเพื่อยืนยันและพิสูจน์ให้เห็นว่าลักษณะของอำนาจทางการเมืองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะการกระจายไปยังจังหวัดต่างๆ ทั้งภูมิภาค และในจังหวัดต่างๆ ก็มีชนชั้นนำท้องถิ่นที่สถาปนาอำนาจผ่านตระกูลทางการเมืองมีลักษณะแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละจังหวัด

โดยชนชั้นนำท้องถิ่นเหล่านี้เป็นผู้มีบทบาทในการครอบงำการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดต่างๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เป็นผู้ครอบงำการเมืองภาคตะวันออกแต่เพียงผู้เดียวอย่างที่นักวิชาการจาก
กรุงเทพเข้าใจกันจนถึงกับขนานนามว่า กำหนดเป๊าะ คือ เจ้าพ่อภาคตะวันออก
กำหนดเป๊าะมีอำนาจและทรงอิทธิพลทางการเมืองแน่นอนแต่เฉพาะในพื้นที่
จังหวัดชลบุรีเท่านั้นไม่ใช่ทั้งภาคตะวันออก เพราะถ้ากำหนดเป๊าะเป็นเจ้าพ่อ
ภาคตะวันออกแล้วบ้านนา (เสนาะ เทียนทอง) จะไปอยู่ที่ไหนคุณสุนทร วิลาวัลย์
ผู้กว้างขวางแห่งปราจีนบุรีจะทำอย่างไร

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

รายการอ้างอิง

- คมชัดลึกออนไลน์. เจาะชีวิต 'เจ้าพ่อภาคตะวันออก'. เว็บ. <http://www.komchadluek.net/detail/20130131/150663/%9%80%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B5%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B9%88%E0%B8%D%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%95%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%AD%E0%B8%AD%E0%B8%81'.html>
23 พฤษภาคม 2556.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. เจ้าลัว เจ้าพ่อ เจ้าที. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ประจำปี ครั้งที่ 4 เรื่อง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น: เราจะไปไหนกัน. ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 23-24 พฤศจิกายน 2536.
- ผู้จัดการ. จับ "ก้านนเป๊าะ" ปิดตำนาน "เจ้าพ่อผู้ยิ่งใหญ่แห่งภาคตะวันออก". เว็บ. <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9560000013715>. 2 กุมภาพันธ์ 2556.
- ไอฟาร์ ถิ่นบางเตียว. พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก: วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขา รัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2554.
- Anderson, B. "Murder and Progress in Modern Siam R". *New Left Review*. 181 (May-June 1990).
- McVey, R. OF greed and violence and other signs of progress. in *Money and Power in Provincial Thailand*. Ed' by Ruth McVey. Singapore: ISEAS, Chiangmai; Silkworm, 2000.